

bus pendet, et illam accipit, non ex eadem fide, sed ex lumine naturali, vel ex aliquo experimento, quod secus est in divina fide, ut sæpe dixi. Et similis differentia cum proportionem invenitur inter scientiam et fidem, et ideo confirmationes sumptæ ex his extremis non procedunt.

9. *Ad fundamenta secundæ sententiæ in num. 3. — Ad primam confirmationem.* — Ad fundamenta alterius sententiæ, negamus assensum pure Theologicum, et maxime per se pendentem ex discursu, esse assensum fidei, vel æque certum cum illo, quod satis probatum est; neque sufficit quod sit assensus certus et obscurus, quia intra illam certitudinem possunt esse gradus essentialiter diversi, quando et ratio assentiendi et modus mediatas vel immediatus variantur, ut satis etiam explicatum est. Ad argumentum autem quod sumebatur a posteriori ex definitionibus Conciliorum, dico imprimis fere nunquam fundari Concilia in solis hujusmodi illationibus, sed adjungendo simul vel aliquas Scripturæ locutiones, vel traditionem Patrum, vel consensum Ecclesiæ; quod si interdum fundantur in hujusmodi illatione sola, ideo est quia propositio definita, non tantum virtute, sed etiam formaliter continetur in præmissis, licet fortasse confuse vel minus explicite; et ita utuntur discursu ad explicandam veritatem et revelationem, non vero ut sit propria ratio assentiendi. Ac denique quomodocumque definiant, sua definitione dant immediatam credibilitatem rei definitæ, et faciunt ut sit credibilis immediate ex auctoritate divina, propter infallibilem assistentiam Spiritus Sancti, ut supra, disputatione tertia, declaravi in sect. 11.

10. *Ad secundam confirmationem.* — In ultima confirmatione illius sententiæ petitur distinctio Theologiæ a fide, et consequenter quis et qualis sit assensus Theologicus, et habitus qui per illam comparetur. Quæ omnia non possunt breviter explicari pro dignitate, et solent in principio primæ partis tractari, et ideo pauca dicam. Primum, generatim assero omnem assensum Theologicum, per se fundatum in discursu tanquam in propria ratione assentiendi, esse actum non solum a fide distinctum, sed etiam in substantia sua naturalem, et consequenter certitudinem illius non excedere certitudinem naturalem illius principii, a quo per se pendet. Hæc omnia constant ex dictis, et probantur etiam per illam confirmationem. Deinde vero assero posse Theolo-

gum uti discursu, non ut ratione formali, seu causa per se assentiendi, sed ut conditione necessaria, vel accommodata ad explicandum et proponendum quid sub divina revelatione contineatur, ita ut, facta explicatione, tota ratio assentiendi sit divina revelatio. Et tunc dico talem assensum esse supernaturalem, et certiore assensu naturali, juxta dicenda in duabus sectionibus sequentibus. Tertio, propter comparisonem hujus actus cum actu fidei, advertendum est, quod supra, disputatione illa tertia, sectione undecima, numero septimo, notatum est, conclusionem illatam per hujusmodi syllogismum Theologicum interdum contineri immediate sub revelatione divina, quia formaliter continetur in præmissis, vel in aliqua præmissa revelata, ut singularis propositio continetur sub distributiva, vel definitio in definito; et tunc assensus qui datur illo modo tali conclusioni non differt ab assensu fidei, quia habet eandem rationem formalem objecti. Aliquando vero non continetur conclusio illata formaliter in præmissa, vel præmissis revelatis, sed tantum virtute et adminiculo alicujus principii naturalis, ut quando colligitur una proprietas naturalis ex altera revelata, et ideo tunc assensum esse diversæ speciei ab assensu fidei, quia non fundatur in immediata et formali revelatione divina, et nihilominus est probabile illum assensum esse supernaturalem, et certiore principio naturali; quia non fundatur per se in illo, sed in revelatione, quamvis non immediata et formali, sed mediata et virtuali, ut latius in proprio loco primæ partis probari solet.

SECTIO V.

Qualis sit, et quas proprietates habeat actus fidei?

1. *Concinit auctor circa has proprietates, lib. 8 de Grat., cap. 12, a num. 7. — Assertio prima: assensus fidei est substantialiter supernaturalis.* — Prior pars hujus tituli intelligi potest de qualitate essentiali et de substantia actus fidei, vel de qualitate accidentali. Hic vero præcipue intelligitur priori modo; nam in posteriori sensu vel coincidit, vel comprehendit etiam posteriorem partem. Dicendum ergo est primo actum fidei esse supernaturalem intrinsece et in substantia. Hæc assertio probata est late in materia de Gratia, libro secundo, a capite quarto usque ad nonum, et ideo paucis

illam expediam. Etenim circa illam unum est principium de fide certum, scilicet actum fidei Christianæ, prout ad salutem postulat, esse donum Dei, et non posse sine auxilio gratiæ ab homine fieri; hoc docet Christus Dominus, Joan. 6, dicens: *Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum*; et statim declarat illud venire, fieri per fidem. Unde etiam ait: *Hoc est opus Dei, ut credatis in ipsum*; et Paulus, ad Philip., primo: *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis*, etc. Definitur in Concilio Arausiano et Milevitano, et Tridentino, sess. 6, canone 3 et 4. Traditur ab Augustino passim, præsertim libro de Prædestinatione Sanctorum. Ex hoc autem principio, colligitur clare actum fidei esse aliquo modo supernaturalem; nam propter hanc solam causam ita pendet ab auxilio supernaturali, ut sine illo fieri nullo modo possit. Tunc autem oritur quæstio inter Doctores, in quo sita sit supernaturalitas talis actus; an in ejus substantia, vel in aliquo modo accidentali illius; nos autem concludimus consistere in substantia, seu in differentia essentiali talis actus; tum quia provenit ex formali objecto supernaturali, tum etiam quia nullus modus accidentalitatis cogitari potest, in illo actu, qui supernaturalis sit, et necessarius ad salutem, quæ omnia citato loco latius prosecutus sum.

2. *Assertio secunda: actus fidei semper est infallibilis.* — *Prima objectio in contrarium alibi expedita est.* — Dico secundo: actus fidei est semper verus et infallibilis. Hanc assertionem sub aliis terminis docet D. Thomas 2. 2, quæst. 1, artic. 3, dicens fidei non posse subesse falsum, quod etiam docent omnes Commentatores ibi, et Scholastici in 3, distinct. 23. Et est res clara et certa ex dictis supra de objecto formali fidei, disput. 3, sect. 4; ostensum est enim veritatem primam, quæ non nisi verum dicere potest, esse rationem formalem objectivam omnium actuum fidei; sed actus fidei non potest ferri extra suum objectum; ergo non potest esse nisi verus, quia veritas consistit in conformatione ad objectum. Difficultas autem præcipua quæ hic esse potest, quia interdum potest apparens revelatio Dei proponi ut vera, et versari circa falsum, jam supra, disput. 3, sect. 13, tractata est, ubi negavimus actum fidei infusæ posse nunquam elici, nisi ex vero testimonio divino. 3. *Secunda objectio.* — *Quid nonnulli respondeant.* — *Vera responsio ex D. Thoma.* — Alia vero objectio hic etiam fieri solet, quia contingit eandem propositionem per solam tem-

poris successione et rerum mutationem, transire de vera in falsam, perseverante intellectu in eodem actu; ergo idem posset contingere in actu fidei, atque ita ex vero fieri falsum, ut, paulo ante nativitatem Christi erat vera assertio: Christus nascetur, et poterat actu de fide credi; ac proinde si quis duraret in illo actu fidei usque ad præsentem, vel jam factam nativitatem Christi, propositio inciperet esse falsa, et nihilominus, idem actus fidei perseveraret. Respondent aliqui perseverare quidem eundem actum materiale, et transire de vero in falsum, tamen desinere esse actum fidei, eo ipso quod incipit esse falsus. Sed hoc non recte dicitur, quia actus, qui est fidei, essentialiter est actus fidei, unde non potest mutari ex fide in non fidem; tum etiam quia ille actus semper durat fundatus in testimonio Dei; ergo, si fieret falsus, Deus præberet testimonium falsitati. Vera ergo responsio est quam attigit D. Thomas, dict. artic. 3, ad 3, propositionem illam de futuro: *Christus nascetur*, duos posse habere sensus; unus est cum tanta temporis limitatione, ut includat negativam propositionem: *Christus nondum est natus*; et in hoc sensu tunc ille assensus non erat de fide, sed ex conjectura humana, quia illa negativa pro illo tempore non erat revelata, et poterat judicium illud mutari de vero in falsum per objecti mutationem. Alius sensus est, ut propositio illa abstrahatur a limitatione temporis, et sit sensus, Christum fuisse aliquando venturum, sive jam illud impletum esset, sive non, et sic credi poterat per fidem, et veritas assensus perseverabat etiam post Christi nativitatem.

4. *Tertia objectio.* — *Quid respondeatur.* — *Melior responsio ex Gabriele, quem imitatur Bannes 2. 2, q. 1, art. 1, dub. 2, in ultima conclusione.* — Altera difficultas in hoc puncto est, quia interdum ex propositione de fide colligimus propositionem falsam, adjuncta altera propositione falsa, vel per paralogismum, male inferendo; ergo tunc fides efficiet assensum falsum. Respondeo tamen breviter, si sit sermo de habitu fidei, illum solum elicere suum assensum verum; nam ad alium actum mediatum, qui fit per discursum, non concurrat nisi ad modum causæ remotæ et per accidens; si vero sit sermo de ipso actu fidei, quidam etiam negant concurrere ad actum falsum, tum propter rationem factam, quia videtur hoc repugnare infallibilitati fidei; tum etiam quia actus fidei est ordinis supernaturalis, actus vero falsus est naturalis. Melius

tamen Gabriel, in 3 distinct. respondet illud non esse inconveniens, quia illa falsitas nunquam est a fide, sed ab alia præmissa vel falsa existimatione intellectus, et ita licet actus fidei concurrat ad actum qui est falsus, non vero ut est falsus, seu ad falsitatem ejus, sicut Deus concurrat ad actum, qui est peccatum, non vero ad malitiam; et hoc modo non est inconveniens assensum superioris ordinis concurrere ad assensum inferiorem, quia potest esse causa quasi æquivoca et universalis, quæ per inferiorem determinatur. Sicut etiam actus scientiæ potest ad actum falsum concurrere propter concausam deficientem, in quam reducitur semper defectus, qui in effectum ipsum resultat.

5. *Assertio tertia: Actus fidei est obscurus et inevidens.* — Dico tertio: actus fidei obscurus est et inevidens. Hæc assertio communis est, et sufficienter sumitur ex definitione Pauli: *Fides est argumentum non apparentium*, ubi id notant communiter Patres et expositores, et ex supradictis de objecto formali fidei satis probata relinquitur, quia objectum est prima veritas, ita obscure revelans, ut ipsa etiam revelatio et auctoritas revelantis eadem fide credantur. Ergo actus in tali ratione fundatus non potest esse evidens. Quocirca nihil nobis de novo in hac assertionem dicendum superest¹. Solum præ oculis habendum est duobus modis posse actum fidei dici inevidentem. Primo, formaliter et in se, seu ex parte objecti, et hoc modo præcipue intelligitur assertio, et probatur rationibus factis. Secundo, etiam concomitanter, seu ex parte subjecti, et in hoc sensu est quæstio an actus fidei excludat evidentiam ab intellectu credentis, etiam per aliud medium, seu per aliam concomitantem cognitionem, et de hoc puncto satis dictum est in superioribus, disput. 3, sect. 9. Credimus enim, secundum legem ordinariam, et juxta modum consentaneum naturis rerum, fidem esse inevidentem, seu de non visis etiam isto modo. Nihilominus simpliciter credimus non repugnare, neque implicare contradictionem, actum fidei esse simul cum actu evidente, præsertim quando actus evidens est inferioris ordinis, quia dat locum certitudini fidei, ut citata sectione nona satis declaratum est.

6. *Assertio quarta: actus fidei est certus.* — *Sana explicatio certitudinis fidei in qua concipi-*

¹ Vide, si placet, Vasq. 1 p., disp. 4, c. 2, contra Franc. de Marchia.

nit auctor, lib. 2 de Grat., c. 10, a num. 10. — Dico quarto: actus fidei, licet sit obscurus, est simpliciter certus. Hæc assertio communis est Doctorum et Patrum quos statim referam, eamque optime probat Bernardus, contra quosdam hæreticos, Epistol. 190, ex illo, 2 Tim. 1: *Scio cui credidi, et certus sum.* Idem probat ex illo, Tob. 3: *Pro certo habeat omnis qui te credit.* Et Act. 2: *Certissime sciat dominus Israel, quia et Dominum eum et Christum fecit Deus, hunc Jesum quem vos crucifixistis.* Ut autem probetur ratione, oportet advertere multiplicem esse certitudinem. Una est simpliciter, alia secundum quid. Prior dici solet, vel mathematica, vel metaphysica, aut physica. Hic vero per certitudinem simpliciter intelligimus eam quæ excludit omnino formidinem, seu dubitationem, aut periculum falsitatis. Altera vero dici solet certitudo moralis, quæ est de his rebus quæ ut plurimum ita sunt, licet possint interdum deficere. Assertio ergo de certitudine simpliciter intelligenda est. Ulterius vero hæc certitudo distinguitur a Durando, in 3, d. 23, q. 7, n. 7 et seq., in certitudinem evidentiam et certitudinem adhæSIONIS, additque Durandus priorem esse veram certitudinem, quam Bonaventura etiam speculativam appellavit, seu ex parte intellectus, ut eam ab adhæSIONE ex parte effectus distingueret, in 3, d. 26, a. 1, q. 5, et alibi non semel. De posteriori autem dicit Durandus non mereri nomen certitudinis, quia potest esse interdum de re falsa. Unde cum postea dicat certitudinem fidei esse tantum certitudinem adhæSIONIS, multum videtur illam minuere, et non recte de illa sentire, cum tamen perfectissima sit, ut statim ostendam. Ut ergo ratio et perfectio ejus intelligatur, possumus aliter illam distinctionem certitudinis explicare, nam quædam est ex parte objecti, alia ex parte subjecti. Prior non est explicanda per evidentiam, neque ad illam limitanda, sed per infallibilitatem exponenda est; nam si objectum, seu ratio assentiendi talis sit, ut ei non possit subesse falsum, nata est causare certitudinem simpliciter et perfectam, sive objectum illud evidenter cognoscatur, sive non: quia excludit omne periculum falsitatis. Certitudo vero ex parte subjecti recte dicitur adhæSIONIS, quia consistit in modo assentiendi sine hæSitatione. Hæc autem subdistinguenda est, nam interdum est consentanea objecto, et prudenter ac secundum rectam rationem illi tribuitur, et talis certitudo, licet adhæSIONIS sit, perfecta est, et optime

illud nomen meretur, quia est consentanea objecto et rectæ rationi; alia vero est excedens capacitatem objecti, ac proinde imprudenter et præter rationem concepta, et talis revera non meretur nomen certitudinis, sed pertinacia potius dicenda est.

7. *Probat jam assertio.* — Assertio igitur intelligitur de certitudine adhæSIONIS et objectiva, seu consentanea objecto, et sic probatur facile, quia certitudo hæc, quatenus objectiva, coincidit cum infallibilitate objecti ex vi suæ rationis formalis; ostensum est autem objectum fidei esse infallibile; ergo ex se inducit certitudinem; et hinc facile etiam probatur ex parte subjecti; nam fidelis ita credit res fidei, ut nullum timeat periculum falsitatis; omnis enim dubitatio deliberata circa res fidei destruit fidem, ut dicitur in capite primo de Hæret.; ergo assensus fidei datur cum certitudine adhæSIONIS; sed illa adhæSIO non excedit dignitatem objecti; imo est illi commensurata et consentanea, atque etiam debita, propter excellentiam ejus; est etiam prudens, et conformis rectæ rationi, ut in superioribus, tractando de credibilitate fidei, late ostensum est; et patet, quia est actus supernaturalis et divinus, ad quem Deus specialiter movet; ergo est perfecta et propriissima certitudo, longe in hoc differens ab hæreticorum pertinacia.

8. *Quanta sit certitudo fidei.* — Inquirendum vero superest quanta sit hæc certitudo fidei, et specialiter an sit major certitudine naturali. Ubi, primo occurrebat quæstio, an inter certitudines simpliciter possit una esse major alia, cum omnibus repugnet falsitas et periculum falsitatis. Sed hæc quæstio tractatur a dialecticis in libris Posteriorum, cum Aristotele, in lib. 1, cap. 2, circa finem, et suppono in illa partem affirmantem, nam prima principia censentur naturaliter certiora conclusione scientifica. Licet enim certitudo per privationem explicetur, quam significat infallibilitas, nihilominus non consistit formaliter in privatione, sed in positiva perfectione, quæ potest esse major et minor, juxta excellentiam actus, et causarum ejus, sicut substantia immaterialis magis vel minus perfecta quoad spiritualitatem esse potest, licet privatio materiæ, quæ nomine immaterialis substantiæ significatur, in omnibus æqualis esse videatur, atque hanc etiam inæqualitatem positivam in veritatibus admisimus in disput. 9 Metaph., sect. 1, num. 24.

9. *Sententia Durandi, certitudinem fidei*

esse minorem quam scientiæ. — *Primum fundamentum.* — *Secundum.* — *Tertium.* — Hoc ergo supposito, in præsentis puncto Durandus, citata quæst. 7, num. 10, sentit certitudinem fidei esse minorem certitudine scientiæ, et idem sumi videtur ex Hugone de Sancto Victore, lib. 1 de Sacramentis, p. 10, cap. 1, ubi definit fidem esse certitudinem majorem opinionem, et minorem scientiam. Fundamentum esse potest, quia major est certitudo quæ expellit omnem dubitationem et formidinem, quam quæ illam permittit; sed scientia prorsus excludit formidinem et dubitationem, fides vero potest esse cum aliqua dubitatione, saltem repentina et indeliberata; ergo hæc est minor. Secundo, major est certitudo evidentiam quam solius adhæSIONIS. Probatur, quia illa cogit intellectum, et immutabilis est in necessitate quam infert, et talis est certitudo naturalis; altera vero, quæ est fidei, non cogit, sed est voluntaria et mutabilis; ergo illa est major. Tertio, argumentari possumus saltem certitudinem naturalem principiorum esse majorem, quia ex illa pendet certitudo fidei, ut patet de illo principio: *Quodlibet est vel non est*, quod virtute includitur in quacumque alia veritate.

10. *Assertio quinta: in ordine, certitudo fidei major est quam scientiæ.* — *Probat ex Scriptura et Patribus.* — Nihilominus dicendum est certitudinem fidei esse scientiam majorem. Hanc assertionem tradunt communiter Doctores, divus Thomas 2. 2, quæst. 4, art. 8, Alens., 3 parte, q. 68, in 3; Bonaventura, Richardus, Gabriel, Albertus et alii, in 3, dist. 23 et 25; Marsil., in 3, q. 14; Soto, libro 3 de Natura et Gratia, cap. 10; Vega, lib. 9 in Trident., cap. 2; Valent., tom. 3, disp. 1, q. 4, punct. 8, et alii initio 1 p., q. 1, comparantes Theologiam cum scientiis naturalibus, ubi Molina, art. 5 et alii; et sumitur ex Augustino, lib. septimo Confess., cap. 10, dicente: *Facilius dubitarem vivere me, quam esse vera quæ audivi.* Chrysostomus etiam, homilia 21, in ad Hebræos 11, ita exponit illud: *Fides est argumentum non apparentium, id est, inquit, majorem certitudinem de illis faciens, quam de his quæ videntur.* Similiter dixit Basilius, homilia in Psalmum 115, initio, *fidem persuadere præ omnibus rationalibus methodis.* Concinit in Regulis moralibus, regula 80, capite 21. Idem sentit Bernardus, dicta epistola 190; et Richardus de Sancto Victore, lib. primo de Trinitate, capit. 2, et non parum suadent hanc veritatem verba Petri, epistola 2, cap. 1:

Habemus firmiorem propheticum sermonem; et verba Pauli, ad Galat. primo: *Si Angelus de caelo*, etc. Denique facit illud, Luc. 21: *Caelum et terra transibunt, verba autem mea non prateribunt*.

11. *Item ratione a priori*. — Ratio autem propria sumitur ex altioribus causis, quibus nititur certitudo fidei; fundatur enim in prima veritate, quam fallere vel falli impossibilis est quam naturalem scientiam hominis errare; item pendet certitudo fidei ex lumine infuso et divino, quod longe excellentius est quam lumen naturale intellectus; huiusmodi ergo lumen etiam confert excellentiorem certitudinem. Unde saepe corrigimus naturale lumen per lumen fidei, etiam circa illa quae videntur esse prima principia, ut patet in illo principio: *Quaecumque sunt eadem uniter, sunt eadem inter se*, quod in materia de Trinitate¹ limitamus ad res finitas; et in aliis mysteriis, praesertim Incarnationis et Eucharistiae, multa alia limitamus, ut fidei non repugnent; ergo signum est lumen fidei certius esse. Denique, quatenus fides pendet ex voluntate, ut jam dicam, nititur in speciali motione Spiritus Sancti, quae efficax est ad praestandam excellentiorem certitudinem. Unde etiam fit ut certitudo fidei non admittat deliberatam dubitationem in intellectu, etiam si mille argumenta occurrant, quibus homo satisfacere nesciat, nisi ad fidem confugiendo, quod est etiam apertum signum majoris certitudinis.

12. *Ad fundamentum primum Durandi, in num. 9, ut quidam respondeant*. — *Vulgaris distinctionis, certitudinis secundum se et quoad nos, falsus sensus excluditur*. — *Verus sensus affertur*. — Ad fundamentum praecipuum contrariae sententiae solet dari vulgaris distinctio, certitudinem fidei dupliciter considerari posse, scilicet secundum se, vel quoad nos, et secundum se esse certiore, quod probant argumenta facta pro assertionem: quoad nos vero, esse minus certam, et hoc probare priora fundamenta; ita distinguit divus Thomas supra, et explicat Cajetanus ibi, et 1 p., q. 1, art. 3; et Capreolus in 3, distinct. 23, ad argumenta contra tertiam conclusionem. Sed distinctio est obscura, et sano modo interpretanda, ne aliquid falsum contineat; nam si sit sensus fidem ita esse in se certiore, ut non reddat etiam nos magis certos, falsa est doctrina; quid enim prodesset nobis major

¹ Lib. quarto, cap. 1.

certitudo fidei in se, si nos etiam non redderet magis certos? Vel quomodo posset nobis constare de hac majori certitudine fidei in se, si in nobis illam non efficeret? Praeterea, testimonia et rationes quas adduximus, non solum probant res fidei esse certiores, sed etiam fideles de illis esse magis certos; nam effectus huius certitudinis in nobis fiunt, et quasi experimento et quibusdam signis cognoscuntur, ut numero praecedenti declaratum est. Denique, quando dicimus fidem esse certiore, non tractamus de materia fidei; nam de illa constat esse objective, ut sic dicam, certissimam, id est, maxime necessariam, et omni fide dignam; sed tractamus de ipso actu, et sic non potest actus praescindi a nobis; nam intrinsece est actus vitalis noster, et forma, seu motus actuans intellectum nostrum, quem cum objecto conjungit; ergo vel ille actus non est in se certior, vel intellectum reddit certiore, quia non habet illam certitudinem quasi separatam et abstractam, sed actualem intellectum nostrum. Sensus ergo illius distinctionis, ut veritatem contineat, esse debet fidei actum ex se habere puram certitudinem; nihilominus tamen, ex parte subjecti, posse cum illo concomitanter esse aliquam imperfectionem indeliberatam formidinis, seu dubitationis, quam non possit fides impedire seu praevinire, propter obscuritatem suam; et ita explicuit D. Thomas supra ad 2, et quaest. 10 de Verit., art. 12, ad 6, et q. 14, art. 2, ad 7, et in 2, distinct. 23, quaest. 2, articulo 2, quaestiuicula tertia.

13. *Ex praedicto sensu respondetur jam ad illud fundamentum*. — *Ad secundum*. — *Ad tertium*. — Ad argumentum ergo respondeo, solum probare actum fidei secundum quid, esse minus certum ex imperfectione intellectus, simpliciter tamen esse certiore, et ad hoc sufficere ut excludat omnem deliberatam formidinem et dubitationem, cum majcri adhesionem ad objectum suum. Ad secundum respondetur, solum probare certitudinem fidei esse alterius rationis a certitudine evidentiae, et in hoc inferiorem, quod non cogat intellectum; atque hoc modo exponendus etiam est Hugo de S. Victore, supra citatus, in num. 9, cum dicit fidem esse certitudinem minorem scientia; loquitur enim de toto actu fidei, et dicit esse minorem, quoad evidentiam. Hoc tamen non obstat quominus simpliciter certior sit. Ad tertium, licet aliqui dubitent de practica comparatione respectu primorum principiorum, nihilominus rationes supra fac-

tae, etiam hoc probant, et locutiones Patrum universales sunt, et ideo respondeo certitudinem fidei per se non pendere etiam ex primis principiis, ut lumine naturali notis, quia non pendet per se ex discursu proprio, ut probavi sectione praecedenti, a num. 5, et omnia principia formalia, ex quibus pendere potest, non aliter fundant ipsam fidem, quam ut credita per eandem fidem, ut supra circa objectum formale etiam probatum est, disp. 3, sect. 12. Unde, si aliquod est primum principium quod necessario involvatur in assensu fidei in eadem materia, etiam est ipsa fidei creditum, neque fides pendet ab illo, ut naturaliter cognito; ut, verbi gratia, si credo *Deum esse Trinum*, necessario credo non esse unicum in persona, neque esse quatuor personas, non propter principium naturale: *Quodlibet est vel non est*, ut naturale est, sed quia ipsamet fides, quae facit credere affirmationem esse veram, facit etiam credere negationem esse falsam, et sic de aliis.

SECTIO VI.

Utrum actus fidei sit ab actu voluntatis, et consequenter an sit liber, voluntarius et moralis?

1. *In actu fidei duplex ratio virtutis, intellectualis et moralis*. — *Punctum questionis*. — In actu fidei duplex ratio considerari potest: una est intellectualis virtutis, quae per se et intrinsece illi convenit; altera est moralis rationis, quam habet ex modo quo fit. Hactenus ergo priorem rationem consideravimus, quae est quasi fundamentalis et substantialis, et omnes proprietates quas de illo explicuimus, sub hac ratione illi conveniunt, et sunt intrinsecae et per se ex vi sui objecti, alias vero accidentarias physicas et reales, ut sic dicam, nullas habet, praeter quasdam generales, quae considerari possunt in omnibus actibus intellectus, ut sunt intensio et remissio, de quibus nihil speciale dicendum occurrit, et ideo tractare incipimus de proprietatibus moralibus ejusdem actus, quae medio actu voluntatis, vel in ordine ad illum, ipsi conveniunt. Supponimus autem duobus modis posse actum aliquem esse a voluntate, scilicet, vel elicente, vel imperante, seu movente aut applicante. Et primo quidem modo constat actum fidei, de quo hactenus dictum est, non esse a voluntate, quia

est elicitus ab intellectu, qui, teste Paulo, 2 Corinth. 10, captivatur in obsequium fidei Christi, quia tendit in verum sub ratione veri, quod ad intellectum spectat, et hoc etiam in superioribus, disp. 1, sect. 1, num. 2, late probatum est. Quaestio ergo solum relinquatur de posteriori modo, an actus fidei sit ab intellectu, ut moto a voluntate applicante intellectum per suum actum ad assensum fidei, id est movendo illum non solum quoad exercitium actus (hoc enim commune est ceteris actibus, seu cogitationibus intellectus) sed etiam quoad determinationem seu speciem actus.

2. *Prima opinio, non requirens actum voluntatis ad credendum; ejus fundamentum rejicitur*. — *Alterum quoque fundamentum exploditur*. In hoc ergo puncto referri potest opinio ejusdem Francisci de Marchia, quam referunt Gregorius, quaest. 1 Prologi, art. 4, et Ocham, quaest. 3, qui dixit intellectum non indigere determinatione voluntatis ad credendum; habuit tamen fundamentum improbabile, scilicet, res fidei esse evidentes, quod supra, disputatione tertia, a sectione 7, rejectum est. In eadem vero sententia fuit Holcoth., in 1, quaest. 1, art. 6, dub. 1, ad 1; et fundatur solum, quia fides debet ita proponi, ut sit evidenter credibilis; tunc autem intellectus necessario assentitur sine voluntate, sicut daemones vel inviti credunt et contremiscunt, Jacobi 2; et nos, etiamsi nolimus, credimus Romam esse. Sed hoc etiam fundamentum est infirmum; nam res evidenter credibiles non sunt evidenter verae; ergo illa evidentia non est sufficiens ad cogendum intellectum, ut assentiatur rei propositae tanquam verae, sicut fides Christiana assentitur. Neque exempla sunt similia, quia alia fides daemonum non est infusa, sed acquisita, et in tantum est necessaria, in quantum fundatur non solum in evidentia credibilitatis, sed etiam in evidentia veritatis, saltem in testificante; et similis est fides quod Roma sit, nam fundatur in evidentia morali multitudinis testificantium.

3. *Secunda opinio, requirens solum ne voluntas resistat*. — *Ejus fundamentum confirmatur*. — Aliter vero quidam Doctores dixerunt necessarium quidem esse ut voluntas non contradicat, non esse tamen necessarium ut positive moveat ad credendum. Quod solet tribui Scoto, in 3, dist. 25, quaest. 2, ut videre est in nostro Albertin., corollar. 5, ex 3 principio philos., num. 10. Sed revera non di-

cit; magis vero id significat Marsil., quæst. 14, art. 1, dub. 3, ad ult.; dicit enim, licet voluntas possit movere intellectum, non tamen esse semper necessarium. Fundari potest, quia ante motionem voluntatis præcedit objectum intellectus sufficienter illi propositum; ergo si voluntas non resistat, poterit assentiri, licet non positive moveat. Patet consequentia, quia unaquæque potentia potest per se ferri in objectum suum sibi sufficienter propositum; et confirmari potest, quia alias posset voluntas movere intellectum ad assensum pro suo arbitrio, et sine sufficienti ratione quia non propter aliam causam potest motio voluntatis esse necessaria.

4. *Resolutio communis, et certa requirens actum voluntatis ad credendum.* — Nihilominus sententia communis est, ad credendum, præsertim fide divina et infusa, necessarium esse actum voluntatis, quo determinet intellectum ad credendum. Ita docet D. Thomas, dicta quæst. 1, art. 4, et quæst. 2, art. 1, ad 3, et quæst. 4, art. 5; et ibi Cajetanus, et omnes expositores, et Capreolus, in 3, dist. 24, quæst. 1, art. 3; Ferrariens., 3 cont. gentes, cap. 40, et alii scholastici, in 3, dist. 23, ubi specialiter Richardus, art. 4, quæst. 2; et Scotus, loco citato; Vega, lib. 6 in Trident., cap. 14; Valent., tom. 3, disput. 1, quæst. 1, punct. 4; et est vera et certa sententia, quam tribus propositionibus breviter declaro et confirmo.

5. *Ejus prima propositio.* — Primo ergo dico actum fidei esse liberum, non solum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem; ita colligitur imprimis ex Scripturis dicentibus, posita eadem prædicatione Evangelii, quosdam credere, quosdam non credere, quæ est indifferentia quoad specificationem, nam illud, *non credere*, significat positivum dissensum. Ita autem habetur Actor. 17, in fine, et cap. 28; et Christus, Marci ultimo, dixit: *Prædicate Evangelium, qui crediderit salvus erit, qui vero non crediderit condemnabitur*; et Paulus ad Rom. 10, cum Isaias dicit: *Domine, quis credidit auditui nostro?* quia nimirum hoc positum est in libertate hominum. Unde subiungit Paulus: *Non omnes obediunt Evangelio*; obedientia autem dicit opus liberum. Secundo, habetur hæc veritas ex Concilio Arausicano, cujus verba infra referam; expressiora sunt in Tridentino, sess. 6, cap. 6, ubi ait disponi homines ad justitiam: *Dum fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum credentes.* Favet etiam Concilium Tole-

tanum IV, capit. 23, dicens infideles non cogi ad fidem: *Quia fides debet esse libera.* Tertio, est hæc sententia communis Patrum quos supra retuli, disput. 3, sect. 7, tractando de evidentia fidei, et specialiter Irenæus, libro quarto contra hæreses, capit. 72, dicit servari a Deo libertatem arbitrii, etiam in credendo; et eodem sensu dixit etiam Augustinus: *Cætera potest homo nolens, credere autem non nisi volens.* Videri potest lib. de Prædestinatione Sanctorum, cap. 2 et sequentibus, et de Spiritu et littera, cap. 23, et libro 1 ad Simplicianum, quæst. 2, et tractatu 26 in Joan. Ratio a priori est, quia nihil est quod necessitet intellectum ad credendum; supponimus enim Deum non inferre illi necessitatem extrinsecam, ut constat de fide ex materia de gratia. Item non esse aliam causam extrinsecam, quæ illam necessitatem possit intellectui imponere, quia solus Deus habet potestatem movendi mentem immediate, præsertim ad actum secundum. Neque etiam datur causa intrinsecam talis necessitatis, quia hæc est sola evidentia; ergo actus fidei non est necessarius; ergo liber. A posteriori autem ostenditur, quia infidelitas est grave peccatum, juxta illud: *Qui non crediderit condemnabitur*; et illud: *Excusationem non habent de peccato suo*; quod etiam satis indicat exaggeratio illa Pauli, 1 Timoth. 5: *Infideli deterior*; peccatum autem supponit libertatem ad oppositum actum; et e contrario actus fidei est meritorius, juxta illud ad Rom. 4: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam*; actus autem meritorius liber esse debet, ut constat ex materia de merito, et diximus, libr. 12 de Grat., capit. 3; ergo, etc.

6. *Secunda propositio.* — Secundo, dicendum est actum fidei voluntarium esse debere per denominationem ab actu voluntatis. Hæc assertio sequitur ex præcedenti, et ex Scriptura facile probari potest; dicit enim Paulus: *Corde creditur ad justitiam*, ad Rom. 10. Nomine autem cordis, voluntas maxime comprehenditur. Unde, Actor. 8, dicit Philippus: *Si credis ex toto corde*, id est ex tota voluntate, sicut de amore Dei dicitur esse debere *ex toto corde*; et cap. 16, de quadam muliere dicitur: *Cujus Deus aperuit cor, ut intenderet his que dicebantur a Paulo*; et eodem modo incredulitas tribuitur duritiei cordis, Isai. 6: *Excæcavit cor populi*, etc., et affertur Joann. 12. Idem probatur ex Conciliis, præsertim Arausicano dicente, *affectum credendi esse initium fidei*; nam affectus credendi actus voluntatis est.

Idem probant testimonia Patrum, ut jam indicavimus, præsertim Augustini. Ratio vero est, quia omne liberum est voluntarium, ut constat ex 1. 2, q. 6; sed actus fidei est liber, ut in prima assertione probatum est; ergo est voluntarius. Non est autem per se intrinsece voluntarius, quia hoc est proprium actus appetitus, seu voluntatis, ut ex ipsamet voce constat, et ex loco citato, 1. 2; ergo oportet ut sit voluntarius per denominationem a voluntate. Et confirmatur, quia præceptum datur de actu fidei; præceptum autem in voluntatem directe et præcipue cadit, et hoc etiam probat argumentum sumptum ex ratione meriti vel demeriti, in fine num. 5.

7. *Tertia propositio opposita opinioni 2.* — Unde concludimus, et dicimus tertio, ad credendum non satis esse voluntatem non repugnare, sed etiam necessarium esse ut voluntas per actum positivum moveat intellectum. Hoc probant omnia paulo supra adducta, tam ex Scriptura, quam ex Conciliis et Patribus; nam ideo inductio ad fidem, et gratia ad illam necessaria, ad voluntatem primo ac præcipue dirigitur, ut ad consentiendum fidei trahatur; et eadem ratione affectus credendi initium fidei dicitur. Ratio autem est, quia motivum fidei intellectui propositum non movet illum ex necessitate; ergo non sufficienter determinat illum, quia in potentia non libera sufficiens determinatio necessario inducit actum; ergo necesse est ut determinetur per voluntatem, quia non potest cogitari alia causa illius determinationis; ergo non satis est ut voluntas non repugnet, sed necessarium est ut positive moveat. Probat consequentia, quia necessaria est aliqua causa positiva illius determinationis, et illa non potest esse idem intellectus, quia non est potentia formaliter libera; ergo necessario esse debet voluntas. Dicit forte aliquis, quamvis intellectus absolute non necessitetur ad actum fidei, nihilominus necessitari ex hypothesi quod voluntas non repugnet. Sed hoc etiam est aperte falsum, quia etiam posita non repugnantia in voluntate, medium fidei non est evidens quoad veritatem rei propositæ; ergo non habet unde necessitet ad assensum.

8. *Ad argumentum oppositum in num. 3.* — *Ad confirmationem responsio aliquorum.* — *Vera responsio.* — Ad argumentum autem in contrarium, respondemus præcedere quidem sufficientem objecti propositionem, ut intellectus præbeat assensum, si ab aliquo principio habente efficaciam determinetur; nam quia a se

determinari non potest, necesse est ut ab alio determinetur, quod principium non potest esse omnino extrinsecum; alias determinatio illa non esset humana, neque ipsi credenti tribueretur, et ideo debet esse a principio intrinseco ipsi agenti, quod non est nisi voluntas. Unde ad confirmationem licet aliqui concedant totum quod in ea proponitur, nimirum posse voluntatem movere intellectum ad assensum pro solo arbitrio suo, etiamsi ex parte objecti non præcedat aliquod motivum, nihilominus neque hoc sequitur ex dictis, quia in fide præcedit sufficiens motivum; neque est verum, quia voluntas non potest movere intellectum extra objectum suum; si autem moveret ad assentiendum sine ullo motivo ostendente aliquo modo veritatem in objecto, profecto moveret intellectum extra objectum illius; imo ipsa moveretur sine objecto, quia moveretur in aliquid, ut credibile, quod sub tali ratione non esset propositum. Nam ipsa experientia docet hoc objectum, verbi gratia: *Astra sunt paria*, non posse proponi ut credibile, nisi aliqua ratione vel testimonio ostendatur ita esse; semper igitur præcedere debet ex parte intellectus ratio aliqua sufficiens ad assensum; tamen, quando illa non necessitat intellectum, oportet ut voluntas interveniat, quæ intellectum moveat atque determinet.

SECTIO VII.

Qualis actus sit voluntas credendi, et quas habeat morales proprietates.

1. *Assertio prima: voluntas credendi sicut oportet est supernaturalis.* — *Est contra Semipelagianos.* — *Et videtur etiam contra Scotum.* — Primo, statuendum est voluntatem credendi esse donum Dei, quod sine speciali auxilio gratiæ haberi non potest. Circa quam assertionem errarunt Semipelagiani, qui, cum concederent ad reliqua bona opera esse necessarium auxilium gratiæ, docebant saltem voluntatem credendi esse positam in viribus liberi arbitrii, ut ab illa sumi possit initium salutis. Ita referunt Prosper et Hilarius in epistolis ad Augustinum, quæ sunt ante librum de Prædestinatione Sanctorum; et profecto Scotus, in 3, dist. 25, quæst. 2, non videtur ab hac sententiâ longe distare; dicit enim voluntatem ex puris naturalibus sufficere ut intellectum applicet ad credendum, et deinde infert non esse necessarium in voluntate